

ΑΝ ΘΡΩ ΠΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 7
ΙΟΥΝΙΟΣ-ΣΕΠΤΕΜ-
ΒΡΙΟΣ 2022

Βασίλης Πανόπουλος, Ζοζεφίνα Τζονάκα, Αριστοφάνη «Αχαρνείς»: θεατρική διασκευή για ανήλικους θεατές, Μουσική Βασίλης Πανόπουλος, Αρμός, Αθήνα 2021, σ. 201.

Ο Βασίλης Πανόπουλος και η Ζοζεφίνα Τζονάκα υπογράφουν το δεύτερο βιβλίο τους που αφορά σε διασκευή αριστοφανικής κωμωδίας. (Το πρώτο ήταν ο *Πλούτος* από τις ίδιες εκδόσεις το 2017). Είχαμε καιρό να δούμε νέες διασκευές για παιδιά ανήλικους θεατές αλλά και δημιουργούς, μιας και τα κείμενα που μας προσφέρει το συγγραφικό δίδυμο δεν προορίζονται μόνο για να παιχθούν από επαγγελματίες ηθοποιούς για ανήλικους θεατές αλλά και από μαθητές Δημοτικού ή Γυμνασίου/Λυκείου για τους συμμαθητές και τους γονείς τους.

Σύμφωνα με τη διδακτορική διατριβή της Ελένης Καλκάνη, τους *Αχαρνείς* επιχείρησε να διασκευάσει για παιδιά μόνο ο Δημήτρης Ποταμίτης στις *Ιστορίες του Παππού Αριστοφάνη*. Η παρούσα λοιπόν διασκευή προσθέτει έναν σπάνιο κρίκο στη σχετική βιβλιογραφία. Ταυτόχρονα όμως η ίδια η έκδοση είναι εξαιρετικά πολύτιμη, ενώ η δομή της μας ξαφνιάζει ευχάριστα. Το θεατρικό κείμενο καταλαμβάνει το ένα τέταρτο της έκδοσης καθώς αρχικά υπάρχει μία πολύτιμη εισαγωγή (σελ. 11-78), με εξαιρετική εποπτεία της σχετικής βιβλιογραφίας που μας ενημερώνει τόσο για το πρωτότυπο έργο του Αριστοφάνη όσο και για τη μεθοδολογία και τις επιλογές των δύο διασκευαστών. Τέλος, το βιβλίο ολοκληρώνεται με τις παρτιτούρες

των τραγουδιών της διασκευής, τη μουσική και τους στίχους των οποίων υπογράφει ο Βασίλης Πανόπουλος (σελ. 137-191). Πρόκειται για τη δεύτερη έκδοση, μετά τον *Πλούτο* των ιδίων συγγραφέων, που περιέχει πλήρεις παρτιτούρες ενώ επιτρέπει στον αναγνώστη του βιβλίου να ακούσει τα τραγούδια από το site του συνθέτη, ένα άνοιγμα στα νέα μέσα με δημιουργικό και τίμιο τρόπο. Εν κατακλείδι, ο Βασίλης Πανόπουλος και η Ζοζεφίνα Τζονάκα μας δίνουν μία πλήρη πρόταση όπου η θεατρολογική ανάλυση, η διασκευή της αριστοφανικής κωμωδίας και η μουσική σύνθεση βαρύνουν εξίσου και συνάμα έρχονται πολύτιμοι αρωγοί στους φιλόδοξους, φιλόμουςους και φιλότεχνους εκπαιδευτικούς αλλά και στους καλλιτέχνες του εφηβικού θεάτρου στο δύσκολο έργο που αναλαμβάνουν, δηλαδή στο ανέβασμα των Αχαρνέων στη σκηνή.

Ας σταθούμε στη μεθοδολογία και τις επιλογές των δύο διασκευαστών που συγκροτούν μία διαφορετική, λογοτεχνικά φιλόδοξη πρόταση που τελικά καθίσταται καίρια και εύστοχη στα αποτελέσματά της.

Κατ' αρχήν, το κείμενο που μας παραδίδουν κρατά τα δομικά χαρακτηριστικά της αριστοφάνειας κωμωδίας συμπυκνώνοντας όμως τις σκηνές όπου σχολιάζονται πρόσωπα και πράγματα της κοινωνίας της αρχαίας Αθήνας. Επιπλέον, οι επιμέρους σκηνές περικλύπτονται χωρίς να χαθεί η ουσία της δράσης, αντικαθίστανται μονόλογοι με τραγούδια, όπως ο πρόλογος, με στόχο να κρατηθεί ένας γοργός ρυθμός και μία ευσύνοπτη διάρκεια που

ανταποκρίνεται στις δυνάμεις ακρόασης και θέασης από ένα ανήλικο κοινό.

Το πιο ενδιαφέρον και πρωτότυπο στοιχείο της διασκευής είναι η επιτυχημένη προσπάθεια των δύο συγγραφέων να συγκροτήσουν ένα θεατρικό κείμενο που να απηχεί την ιδιοτυπία του αριστοφανικού λόγου, ήτοι να είναι συνάμα ποιητικός και τραχύς, γοργός μα και γλαφυρός, και παράλληλα να περιέχει πολλά λεκτικά αστεία και ποικίλους νεολογισμούς. Ο Βασίλης Πανόπουλος και η Ζοζεφίνα Τζονάκα το πετυχαίνουν αυτό με τη δημιουργία συχνά έμμετρων στιχομυθιών, με τη δημιουργία νέων σύνθετων λέξεων κατά το αριστοφανικό παράδειγμα και με τη χρήση ποικίλων μορφών του νεοελληνικού λόγου' θα βρούμε φράσεις από το εκκλησιαστικό τυπικό και τα Ευαγγέλια, παροιμίες, τυποποιημένες φράσεις του καθημερινού λόγου, αργκό, στίχους γνωστών λαϊκών τραγουδιών αλλά και επιφανών ποιητών, ατάκες από τον ελληνικό κινηματογράφο κ.ά. (εντοπίζουμε 26 διακειμενικές συνδέσεις με τη σχετική τεκμηρίωση). Πρόκειται για έναν λόγο που ακουμπά σε κείμενα που είναι κοινό κτήμα (ή θα μπορούσαν να είναι / γίνουν) των θεατών και των υποκριτών-μαθητών (αν το έργο ανεβαίνει από σχολικό θίασο). Με αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνεται στη διασκευή ένα παρωδιακό πολιτισμικό ανάλογο με εκείνο που επιδιώκει ο Αριστοφάνης, όταν έμμεσα σχολιάζει κοινωνικές και πολιτικές συμπεριφορές της αρχαίας Αθήνας ή την πολιτιστική ζωή της κυρίως μέσα από την αμειλικτη παρωδία των έργων του Ευριπίδη.

Το πιο δύσκολο ήταν να αντιμετωπιστεί η βωμολοχία και οι σκηνές με σεξουαλικές αναφορές. Εύστοχα, τα επεισόδια με τις κόρες του Μεγαρίτη εμπόρου και του Συκοφάντη παραλείπονται. Όταν όμως αναζητείται μία λύση, οι διασκευαστές κατορθώνουν να μείνουν πιστοί στο πνεύμα του έργου διατηρώντας τις αναφορές των ηρώων στην οικεία περιοχή γνώσεων και αντιλήψεων της ηλικιακής ομάδας όπου απευθύνεται η διασκευή (το ανδρικό μόριο του στρατεύσιμου που ζητά η νύφη από τον Δικαιόπολη, μέσω της κουμπάρας, να μείνει στο σπίτι γίνεται ένα φαλλικού συμβολισμού όπλο, δηλαδή ένα δόρυ).

Οι ήρωες της διασκευής μιλούν μία γλώσσα που γνωρίζουν, καταλαβαίνουν και νιώθουν οι ανήλικοι θεατές, σαν να την έχουμε πει εκείνοι, σαν εκείνοι να μπορούσαν να κάνουν ή να πουν, ό,τι εκείνοι λένε ή πράττουν σε αντίστοιχες συνθήκες. Αυτό καταδεικνύει ότι η διασκευή απευθύνεται σε ανήλικους θεατές, χωρίς να τους κολακεύει. Δεν προσπαθεί να τους κουνήσει το δάχτυλο, αλλά δεν τους χαϊδεύει και τα αυτιά προσπαθώντας να ενσωματώσει αναφορές του δικού τους κόσμου στη γλώσσα, στα σχόλια, στη δράση. Χαρακτηριστικό είναι ότι τα πολιτισμικά ανάλογα, δεν προέρχονται ποτέ από τον κόσμο της τηλεόρασης όπως συμβαίνει συχνά, ακόμη και σε παραστάσεις του Αριστοφάνη για ενήλικους θεατές ούτε στους πολιτικούς του συρμού ούτε σε σύγχρονες συνήθειες. Είναι ενδιαφέρον πως γίνονται ετεροχρονισμοί που λειτουργούν, όπως οι αναφορές στη δικτατορία των Συνταγματαρχών ή στο Άγιο Όρος. Δεν έχουμε αναφορές στη σύγ-

χρονη τεχνολογία ή στο διαδίκτυο. Αλλά μας παραδίδεται ένας Αριστοφάνης που ανατέμνει τη θέση του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο, τις επιπτώσεις των επιλογών και των στρατηγικών του, που, παρά τους αιώνες που χωρίζουν το πρωτότυπο από τη διασκευή, παραμένουν αναλλοίωτα προβληματικές, συνάμα ενδιαφέρουσες και πάντα κωμικές.

Η μουσική και οι στίχοι που συνοδεύουν τη διασκευή φιλοδοξεί να καταδείξει τον άρρηκτο δεσμό του μέλους με το αριστοφανικό δράμα ενώ εξυπηρετεί τη δομή της διασκευής γεφυρώνοντας σημεία της δράσης, και παράλληλα τα περισσότερα ανήκουν στον Χορό εξυπηρετώντας τη συλλογικότητα που ένα νεανικό/μαθητικό ανέβασμα του έργου προϋποθέτει. Η ποιιλία δε των ρυθμών που έχει επιλεγεί υπηρετεί το περιεχόμενο του έργου και επιτρέπει τον σχεδιασμό πλούσιων χορογραφιών.

Από το 1964 έως τις μέρες μας οι κύριοι φορείς των διασκευών του Αριστοφάνη ήταν συγγραφείς, ηθοποιοί, σκηνοθέτες, φιλόλογοι κ.ά. Ο Βασίλης Πανόπουλος και η Ζοζεφίνα Τζονάκα, που μας συστήνονται στα αφτιά του βιβλίου, είναι δάσκαλοι. Έρχονται να προστεθούν στην ομάδα των δασκάλων - διανοητών όπως ο Κώστας Κροντηράς, η Αντιγόνη Μεταξά, η Ειρήνη Παϊδούση, που δεν αρκέστηκαν στον ρόλο του δασκάλου, σε αυτού που μοναχά προορίζεται να εκπαιδεύσει τους νέους στείρα ακολουθώντας κανόνες και εντολές άνωθεν. Άρπαξαν κάθε δημιουργική διέξοδο που παρέχει το εκπαιδευτικό σύστημα, και έχει κάθε εκπαιδευτικό σύστημα τέτοιες

διεξόδους και δικλίδες ασφαλείας για εκείνους που μπορούν να τις δουν και να τολμήσουν να τις διαβούν, και εργάστηκαν ώστε να δημιουργήσουν νέα πνευματική τροφή για τους μαθητές.

Δεν στάθηκαν στη θέση τους. Έδρασαν από τη θέση τους. Μελέτησαν, συνέχισαν τις σπουδές τους, έγραψαν και παρήγαγαν και πρότειναν και περιμένουμε ότι θα προτείνουν κι άλλα έργα στο μέλλον. Διότι έχει ανάγκη η βιβλιογραφία μας από άλλους τίτλους ώστε να εμπλουτιστεί το ρεπερτόριο τόσο των θιάσων που υπηρετούν το θέατρο των ανήλικων θεατών όσο και αυτό των σχολικών θεάτρων. Ο Πλούτος και οι Αχαρνείς ας είναι μόνο η αρχή. Ο Βασίλης Πανόπουλος και η Ζοζεφίνα Τζονάκα περιμένουμε να εργαστούν με ανάλογο τρόπο, γιατί όχι, για όλες τις σωζόμενες κωμωδίες του Αριστοφάνη κρατώντας ανοιχτό το μονοπάτι του δάσκαλου – διανοητή: είναι ανηφορικό, αλλά δείχνουν σε όλους μας ότι περπατιέται.

ΙΛΙΑ ΛΑΚΙΔΟΥ